

KUNSTEN

[K] SEKS, DOOD EN ROCK-'N-ROLL. DE STRIPS VAN PETER PONTIAC

Toen Peter Pontiac tien jaar oud was, nam zijn tante uit Hilversum hem mee naar een muziekwinkel om een gitaar uit te zoeken. Nu ging het gebeuren. Maar de verkoper nam hem geringschattend op en zei dat hij terug moest komen als zijn handen groter waren. Teleurgesteld verliet hij met zijn tante de gitarenhandel. Voordat zijn handen groot genoeg waren, pleegde de Hilversumse tante zelfmoord. Peter Pontiac werd geen muzikant, maar striptekenaar. “Voor tekenen hoefde ik ook niet te oefenen. Maar het blijft behelpen.”

Nog altijd zou Peter Pontiac (in 1951 geboren als Peter Pollmann in Beverwijk) liever muzikant zijn dan tekenaar. Hij tekent al meer dan veertig jaar, maar hij zou het met de duivel wel op een akkoordje willen gooien en zijn potlood ruilen voor een gitaar. Maar ja, de duivel, kom daar maar eens om in 2011. In zijn katholieke jeugd was de duivel overal, maar tegenwoordig treedt de heer der duisternis alleen nog op in zijn strips, met een zwiepende staart en meestal vergezeld van ongelooflijk strakke meiden. Gelukkig maar dat de duivel uit zicht is geraakt, want anders had Nederland het zonder een van zijn beste tekenaars moeten doen. Pontiac heeft iets aan het Nederlandstalige beeldverhaal toegevoegd dat er

nog niet was: een combinatie van schrijver- en kunstenaarschap. Hij maakt strips, *graphic novels* en illustraties voor bladen, boeken en platen. Op 9 september 2011 ontving hij de Marten Toonderprijs van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst. Hij is de tweede striptekenaar, na Jan Kruis, aan wie de prijs van 25.000 euro wordt toegekend. De prijs is bedoeld voor stripmakers die met hun oeuvre een bijdrage hebben geleverd aan het Nederlands erfgoed.

Voor Pontiac, die nooit enige opleiding heeft gevolgd, was het zien van de platenhoes *Cheap Thrills* die de Amerikaanse striptekenaar Robert Crumb in 1968 tekende voor Big Brother & The Holding Company (de band waarin Janis Joplin ooit zong) van doorslaggevende betekenis. “Een vingerwijzing, een openbaring. Dat zoiets kon op een platenhoes!” Het was een hoes, maar ook een stripverhaal. Elk nummer werd visueel verbeeld. Dat wilde hij ook doen. Hij wilde tekenen zoals Crumb, als een undergroundtekenaar. “Crumb heeft nog nooit een slechte tekening gemaakt.” Dat Crumb eigenlijk alle muziek van na 1930, dus ook die van Janis Joplin en haar vrienden, teringherrie vond, wist hij toen nog niet. De underground was ongeneerd autobiografisch en *krities* over de maatschappij. Pontiac hield zich in zijn beginjaren bezig met de thema’s die hij nog steeds trouw is: seks, de dood

en muziek. Volgens hem gaat het in de kunst om weinig anders dan seks en de dood. Maar in zijn geval is er ook de muziek of beter gezegd: rock-'n-roll. Rebelse en opstandige muziek, die de stoofjesklanten in de jaren zestig flink de stuipen op het lijf joeg en natuurlijk ook over seks en de dood gaat. Rolling Stones, Jimi Hendrix en The Ramones: lekker veel lawaai. De rock-'n-roll heeft hem als kunstenaar geïnspireerd. Zoals rockers en punkers hun eigen weg zochten en zich van niemand wat aantrokken, zo wilde hij tekenen. “*If you're not living on the edge*”, citeert Pontiac een volkswijsheid in zijn *Pontiac Review* nummer 7, “*you're taking too much space.*”

Hij tekende zijn eigen eenzame weg. En dat leverde hem een schare trouwe fans op en nationale en internationale bewondering. De Marten Toonderprijs is zeker niet de eerste bekroning voor Pontiac. Hij won in 1997 de Stripschapprijs en in 1998 de Professor Pi-illustratorenprijs van de stad Amsterdam. Hij exposeerde in Amsterdam, Angoulême, Brussel, Barcelona, Blois, Peking, Breda en Rio de Janeiro. Overal waar hij exposeert of publiceert, wordt zijn meesterschap erkend. In oktober 2011 verscheen de bundel *1001 Comics You Must Read Before You Die* van Paul Gravett (met een voorwoord van Terry Gilliam). Pontiac is een van de zeven Nederlandse tekenaars in de bundel (met Marten Toonder, Hans Kresse, Theo van de

Boogaard, René Windig & Eddie de Jong en Joost Swarte). Gravett raadt iedereen aan om toch zeker *Kraut* te lezen, Pontiacs meesterwerk, de beste *graphic novel* in het Nederlands.

Kraut is geen strip in de klassieke zin van het woord met tekstballonnen – in totaal telt het boek er iets meer dan dertig in 167 pagina's – , maar een *graphic novel* is het zeker wel. Het is op dezelfde manier opgezet als een van de allergrootste *graphic novels* ooit, *A Contract with God* van de Amerikaan Will Eisner, de tekenaar die het begrip *graphic novel* muntte. De tekeningen zijn niet meer voortdurend gevangen in kaders, zoals gebruikelijk in strips, maar kunnen ook losstaan in de tekst. Daarbij tekende Eisner aan dat tekst een verlengstuk van het beeld is: een narratieve brug. De lettering is een belangrijk middel voor de tekenaar om sfeer, diepte en dynamiek aan een pagina te geven. Het is daarom belangrijk dat de lettering niet uit de computer komt, maar dat de tekst in het handschrift van de tekenaar wordt geschreven. Pontiac heeft deze adviezen van Eisner ter harte genomen. Hij is voor *Kraut* zelfs aangespoord door Eisner, die een kattenbel schreef op de achterkant van een pakje Griekse sigaretten: “*Please keep going. Do a graphic novel too... I need company it's too lonely out there.*” Pontiac liep al heel lang rond met het idee. In een interview in 1983 met *Stripschrift* vertelt hij er al over.

Iron Cross 2nd Class. Paternal heroics, een illustratie uit *Kraut*, Peter Pontiac, 2000.

Ook strips moeten kelder hebben: *Kraut* verscheen pas in 2000.

Kraut is een brief aan zijn vader, een *biografiek*, zoals hij het zelf noemt. Het is een lange brief, want hij heeft een heleboel vragen. Om te beginnen: waar is zijn vader gebleven? In januari 1978 is hij verdwenen. In de Daaiboobaai op Curacao is alleen zijn huurauto, met alle persoonlijke bezittingen, teruggevonden. De sleutel stak nog in het contact. Als hij bewust wilde verdwijnen, waarom dan? Was het een in scène gezette verdwijntruc? Was hij niet goed geworden tijdens het zwemmen? En er zijn meer onbeantwoorde vragen. Zijn vader was SS-Sturmmann tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij werkte als *Kriegsberichtter* voor de Waffen-SS. Wat trok hem zo aan in het nationaalsocialisme? Waarom was hij een fascist? In *Kraut* geeft Pontiac zichzelf en zijn lezers in beeld antwoord. In *Kraut* zien we de antwoorden op de vragen die we lezen. We zien hoe zijn vader de zee inloopt, maar of dat precies zo is gegaan, weten we niet. Er zijn getuigen die iemand in zee hebben zien lopen. Maar Pontiac is een meester in het vragen stellen. Hebben ze zijn

Affiche getekend door Peter Pontiac, 2011.

vader gezien of was het een andere blanke man van middelbare leeftijd? We zien onder een fragment uit het politierapport ("Het is niet bekend of de heer J.J.A. Pollmann de zwemkunst machtig was") het skelet van de heer Pollmann vastzitten tussen de rotsen. Hij heeft zijn bril nog op. Beeld en tekst wedijveren met elkaar en dat maakt *Kraut* zo bijzonder. De spanning tussen de vragen en de antwoorden, tussen de tekst en het beeld loopt enorm op. Door die vorm is *Kraut* een meesterwerk, inderdaad een boek dat je moet lezen voordat je doodgaat. Tekenwerk en tekst sluiten op elkaar aan en spreken elkaar tegelijkertijd tegen. Pontiac verkent de grenzen van zijn verhaal, het verhaal van zijn vader, en daarmee ook van het medium strip.

Pontiac schrijft en tekent barok. Bijna elk plaatje is een vondst, waarin hij zoveel mogelijk informatie stopt. "Niets is mooier dan een tekening waarop veel te zien is", zegt hij. Wat het boek anders maakt dan de meeste *graphic novels*, is dat de tekst net zo ambitieus en barok is. Zomaar schrijven, wil Pontiac niet. Zijn vader is geen drenkeling of verdrinkene maar een slachtoffer van de zee, "een prooi van

Poseidon”. Het boek is genadeloos eerlijk. Alles uit het leven van zijn vader komt aan de orde. Pontiac citeert uit zijn dagboeken en laat zijn relaties met andere vrouwen niet onvermeld. Pontiac heeft gewacht met publicatie tot het overlijden van zijn moeder. “Het ging ook om haar *Deutschlandfreundlichkeit*.”

Toen Pontiac eind jaren zestig begon met strips te tekenen, waren dat openhartige verhalen, maar dan vooral over zijn eigen leven, zijn verslaving en zijn relaties. Hij observeert en stelt zichzelf en de wereld vragen. Waarom doen we wat we doen? De wereld kan elk moment vergaan. Pontiac ziet geen ruiters van de apocalyps, maar *tanks of destruction*. “I am sailing the Styx.” Zijn langere verhaal *Requiem Fortissimo* uit 1985 is wonderschoon en strak, maar verre van vrolijk. Het is inktzwarte romantiek, die getuigt van een voorliefde voor het sublieme waarin lust en lijden, genot en gruwel samensmelten in een huiverend genieten. Het is pijn van de wereld, pijn om de wereld. Pontiac wil net als Nescio’s Titaantjes alles anders doen. Hij wil niet alleen de rede, maar zijn gevoel en verbeelding als norm hanteren. Dat principe is hij trouw gebleven. Hij is de vorst van een regenachtig rijk, waar soms de zon doorbreekt. “Ik ben pessimistisch over de wereld, maar niet over het leven.”

GERT JAN POS

www.peterpontiac.nl.

Comix, Hot Pix & Tragix, een overzichtstentoonstelling van Peter Pontiacs werk in het Graphic Design Museum in Breda. Nog tot 27 november 2011, www.graphicdesignmuseum.nl.

PONTIAC, *Rhythm. Het stripwerk compleet & chronologisch: 1969 – 2011*, Oog & Blik / De Bezige Bij, Amsterdam, 2011, 368 p.

Pontiac Review 1-7, Oog & Blik, Amsterdam, 1991-1997.